

Harmincöt év az Általános Vám-és Kereskedelmi Egyezményben Magyarország kereskedelempolitikai mozgásterét meghatározó tényezők

BEVEZETÉS

Tavaly ősszel volt éppen harmincöt éve, hogy hazánk az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény részesévé vált: 1973. szeptember 9-én lépett életbe a Magyar Népköztársaság kormánya és a GATT szerződő felei által megkötött csatlakozási okmány. Feltételezhetően nem csak amiatt nem került az érdeklődés középpontjába az esemény, mert csak félig-meddig kerek jubileumról volt szó. A ma már egy erős vámunió tagjának számító Magyarország szemszögéből némileg érthető módon halványult el az évforduló, azonban ennek ellenére legalább három okból kifolyólag érdemesnek látszik a visszapillantás.

Egyrészt az, hogy Magyarország az egykoron a NATO „gazdasági bázisának” tekintett GATT-ba bekerült, a maga nemében a gazdasági hatásokon is túlmutató, politika szempontból sem elhanyagolható fontosságú eseménynek számított. Másfelől a GATT-normák elfogadása máig hatóan jelentősen befolyásolta hazánk kereskedelempolitikáját, külgazdasági jogi kereteit. Az ezt követően beinduló külgazdasági liberalizációs folyamat közelebb vitte hazánkat az akkori Európai Gazdasági Közösséghez; olyan szabályozási környezetet teremtett, amelyben már – igaz, csak erős ellenőrzés mellett – megjelenhetett egy-egy „nyugati” befektető is. Majd e szerves folyamat vezetett el egészen addig, hogy a hazai rendszerváltás az akkor már éppen nem „fokozódó nemzetközi helyzet” nyomán, a KGST hanyatlásával, majd felszámolásával párhuzamosan két- és többoldalú liberalizációs célú kereskedelmi egyezményeket kötöttünk, illetve az Európai Közösség társult tagjává váltunk. Harmadrészt pedig a visszatekintést indokoltá teszi az is, hogy a GATT megreformált rendszerének továbbra is tagja vagyunk. Noha az Európai Unióhoz való csatlakozásunk, mindenek előtt a közös kereskedelempolitika kizárólagos hatásköri jellegének köszönhetően erőteljesen változtatott a GATT-WTO-rendszeren belüli helyzetünkön, a WTO-tagságunk ezek után sem marad formalitás, amit példázhatnak a jelenleg még le nem zárt Doha-fordulóban hazánk el nem palástolt érdekérvényesítési törekvései. Erre tekintettel az alábbi írás megpróbál visszamenni a kezdetekig. Először összefoglalja a GATT-csatlakozásunkhoz vezető út fontosabb állomásait, majd elemzi a csatlakozásunk hatásait. Ezt követi a WTO-alapításával, majd az uniós tagságunkkal bekövetkező kérdések felvetése, amit a Doha-forduló hazai prioritásainak elemzése zár majd.

MAGYARORSZÁG GATT-CSATLAKOZÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

A második világháborút követően a magyar külgazdaság-politika, valamint a külgazdasági jog fejlődését közvetlenül meghatározták a politikai-ideológiai megfontolások. A háború befejeződését követő rövid időszakot leszámítva már a realitása sem volt meg annak, hogy Magyarország társadalmi-gazdasági berendezkedése a nyugat-európai piacgazdaságok útját válassza. Ehelyett a szovjet típusú, centralizált tervutasításos rendszer implementációja kezdődött meg, amely a külgazdaság-politika kereteit is közvetlenül meghatározta: a szovjet modellnek megfelelően a külkereskedelem is állami monopóliummá vált. A GATT alapításának folyamata pedig éppen arra az időszakra esett, amikor Magyarországon a rövid életű demokratikus berendezkedés átalakítása a szovjet modell alapján megkezdődött. A konferenciára ellenben hazánk kapott meghívást. A nemzetközi kereskedelem liberalizációjáról szóló többoldalú tárgyalások második szakaszának előkészítése során az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa által felkért bizottság (*Preparatory Committee*) foglalkozott azzal a felvetéssel is, hogy a tárgyalásokra ne csak az Egyesült Nemzetek tagjait, hanem mindazon államokat meghívják, melyek az export-import tevékenységük okán a világkereskedelem szabályainak megalkotásában érdekelt. Az előkészítő bizottság 1947. június 3-án kelt javaslata szerint mindazon országok, melyek az 1938-as év alapján a világkereskedelmi forgalomból legalább 0,25%-kal kivették részüket, a tárgyalásokra meghívást kapnak.^[1] A javaslat szerint ezen alapelv alól csak Németország és Japán jelentett volna – érthető módon politikai és nem gazdasági okok miatt – kivételt. Magyarország részesedése 1938-ban 0,59%-os volt, így az előkészítő bizottság a meghívandók csoportjába javasolta hazánkat is.^[2] A fent említett hazai háttér miatt a „fordulat évében”, 1947-ben Magyarország esetében nem vetődött fel érdemben, hogy hazánk az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményt aláírja. Megjegyezhető, hogy a később a Szovjetunió érdekszférájába tartozó országok^[3] közül egyedül az akkor még más utakon járó Kuba, valamint Csehszlovákia vált az egyezményben eredeti, szerződő félle, míg a „harmadikutas” Jugoszlávia megfigyelői státuszt^[4] kapott a szerződési rendszerben. Következésképpen hazánk az '50-es évek végéig távolmaradt az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezménytől. A távolmaradást

[1] Ld. *UN Economic and Social Council – Note by the Executive Secretary*. E/PC/T/Del/39 (June 3, 1947) 2. p. Letölthető – a dokumentum száma alapján – a Stanford University által működtetett GATT történeti adatbázisából: <http://gatt.stanford.edu/page/home> [2009. 03. 01.] Ez a forrása az alább idézett összes GATT-dokumentumnak is, az ettől eltérő forrást minden esetben kifejezetten feltüntetjük.

[2] Hazánkon kívül Ausztria (1,00%), Bulgária (0,27%), Finnország (0,78%), Írország (0,68%), Olaszország (2,41%), Portugália (0,32%), Románia (0,63%) és Svájc (1,42%) tartozott ebbe a csoportba. Végül előbbieken kívül politikai okok miatt meghívót kapott több más állam is (pl. Albánia, Pakisztán, Jemen) Ld. *Report of the second session of the Preparatory Committee of the United Nations Conference on Trade and Employment*. E/PC/T/180 (19 August, 1947.) 3. p.

[3] Bolz, Klaus – Pissulla, Petra: *GATT's Role in East-West Trade*. *Intereconomics*, March/April 1986, 102. p.

[4]

az törte meg, hogy 1958-ban jeleztük együttműködési szándékunkat és megfigyelői státuszért folyamodtunk. Viszont gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarország két évvel a forradalom leverését követően nem számíthat a szerződő felek „jóindulatára”, következésképpen politikai okok miatt nagyon kicsi volt az esélye annak, hogy a kért megfigyelői pozíció elnyerhetjük. A helyzet realitásait felismerve végül a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa a formális kérelmét visszavonta.^[5]

Miután másodsorra is kértük a *megfigyelői státusz* biztosítását, 1966-ban végül a szerződő felek ehhez hozzájárultak. Ez az időszak azonban már egybeesett a hazai gazdaságirányítási reform (Sárközy szavaival élve: „mechanizmusreform”^[6]) fokozatos előkészítésével és bevezetésével. Az 1968-as intézkedések célja alapvetően a gazdaságirányítás decentralizációja volt, mellyel párhuzamosan piaci elemeket is beépítettek a gazdasági rendszerbe. Következésképpen a vállalatokat kötelező tervutasításokat eltörölték, és a profitorientáció is megjelenik, mint a vállalatok magatartását befolyásoló tényező. A reformintézkedések közül számos érintette a külgazdasági szabályozást is. Ezek közül is legfontosabb a *vámjog és vámigazgatás komplex átalakítása* volt, amely hasonlóan a gazdasági jog egyéb ágazataihoz,^[7] a „szocialista áruviszonyok” megjelenését eredményezte a külgazdasági relációban is. E szabályok átalakítása már szinte létszükségletként jelentkezett, vagyis a működőképesség egyik előfeltétele volt a devizagazdálkodás reformja, ezzel együtt a hatékonyabb devizaszerzés és a fizetési egyensúly megtartása, mely az export- és importszabályok rugalmasabbá tétele nélkül nem volt elképzelhető. *Ezek a változások tették lehetővé később, hogy a GATT-csatlakozásunk egyáltalán felvetődhessen.*^[8]

Ennek következtében az „új gazdasági mechanizmus” előkészítése során az MSZMP Gazdasági Mechanizmus Bizottságának külön munkacsoportja^[9] foglalkozott a vámjog és a vámigazgatási rendszer átalakításával. Az újraszabályozás kereteiről az MSZMP Központi Bizottsága döntött. Az 1966. május 25–27-i ülésen kibocsátott irányelvek az új vámpolitika bevezetését közvetlenül az árrendszer reformjához kapcsolták. A vámrendszer új funkciója szerint elősegítené a vállalatok hatékonyabb gazdálkodását azzal, hogy lehetővé tenné az importhoz való szabadabb hozzáférést. Természetesen mindez a vállalatirányítás átalakítását is szükségessé tette. Konkrét célként vetítette előre a dokumentum, hogy az addig kéthasábos vámtarifa helyett háromhasábos rendszer bevezetése indokolt, vala-

[5] Kostecki, Maciej: Hungary and GATT. *Journal of World Trade Law*, 8 (1974) July-August, 402. p., McKenzie, Francine: *GATT and the Cold War - Accession Debates, Institutional Development and the Western Alliance (1947-1959)*. *Journal of Cold War Studies*, Volume 10, Number 3, Summer 2008. 83. p.

[6] Sárközy Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga*. Budapest, 2007, HVG Orac. 115. p.

[7] Ehhez ld. Sárközy: *i. m.* 116. p.

[8] Haus, Leah A.: *Globalizing the GATT - The Soviet Union's Successor States, Eastern Europe, and the International Trade System*. Washington, 1992, The Brookings Institution. 43. p.

[9] MSZMP Gazdasági Mechanizmus Bizottság Export-Import-Devizagazdálkodási Munkacsoport, vö: Nyerges János: *Vámpolitika*. Második kiadás. Budapest, 1981, KJK, 275. p.

mint kimondta, hogy az új vámrendszernek alkalmasnak kell lennie kereskedelem-
lempolitikai és iparpolitikai célok szolgálatára is. Emellett az MSZMP KB döntése
nyomán felállítottak egy *Vámtarifa Bizottságot*^[10] is, amely 1966. június 27-én tette
közzé álláspontját. A bizottság, összhangban a „megrendelő” politikai szerv, az
MSZMP KB korábbi irányelvével, az új vámrendszernek többes funkciót szánt,
így azt a kereskedelemlempolitikán túlmenően általános gazdaságpolitikai, valamint
iparpolitikai céloknak is alá kívánta rendelni. A témánk szempontjából viszont ki-
fejezetten fontos említeni, hogy a Vámtarifa Bizottság javaslata indirekt módon a
GATT-hoz való viszonyunkra is utalt. Említésre került ugyanis, hogy az új vámre-
zsimnek eszközként kell szolgálnia ahhoz, hogy a GATT-tal tárgyalásokat tudjunk
folytatni. Végül ezen előkészítő munka nyomán született meg az új vámtörvény,
amely 1968. január 1-jén hatályba is lépett. A reform eredményeként az új - há-
romhasábas - vámtarifa is elfogadásra került, amely az akkor már több tucat állam
által alkalmazott „Az áruk vámtarifában történő osztályozásáról” szóló Brüsszel-
ben 1950. december 15-én megkötött Egyezmény és az ezt módosító, Brüsszelben
1955. június 1-jén aláírt Jegyzőkönyv alapján készítették el (Vámegyeütműködési
Tanács nómenklatúrája).^[11]

A reform eredményeként kialakított vámjogi keretrendszer, mely a GATT
csatlakozásunk során a referencia alapját adta, a következő főbb elemekre
épült. A Vámtvr. (1966. évi 2. törvényerejű rendelet a vámjog szabályozásáról)
preambulumában legfontosabb célkitűzésként jelentette ki a „magyar népgaz-
daság pénzügyi és külkereskedelmi érdekeinek védelmét, valamint a személyek
vámvonatkozású jogainak és kötelességeinek meghatározását és biztosítását.”
Az áruforgalomnak az ellenőrzése a vám- és pénzügyőrség szervei, valamint a
határőrségi szervek feladatkörébe tartozott. A vámáru definícióját az általában
alkalmazott formulának megfelelően adta meg a jogszabály: külföldről behozott
áru mindaddig, amíg azt a belföldi forgalom számára nem vámkezelték. A vám
megfizetéséig vagy biztosításáig lehetőség volt a vámáru visszatartására, valamint
a vámárut a vám erejéig törvényes zálogjog terhelte. A tvr. ismerte a vámszabad-
terület fogalmát („A vámszabadterület az országon belül elkülönített az a terület,
amelyre a beszállított vámárut vámfizetési kötelezettség nem terheli.”) és kimond-
ta, hogy az árut az államhatáron átszállítani csak vámúton vagy mellékúton sza-
bad. A tvr. értelmében vámfizetésre kötelezettnek számított, aki a vámárut maga
vagy megbízottja útján a belföldi forgalom számára vámkezelteti; aki a vámárut
jogellenesen belföldi forgalomba hozza, vagy az ilyen forgalombahozatalt elősegí-
ti; illetve aki olyan vámárut szerez meg, amelyről tudja, vagy kellő gondosság mel-
lett tudnia kellett volna, hogy azt vám terheli. A törvényerejű rendelet részletesen

[10] Elnöke a külkereskedelmi miniszter első helyettese, tagjai a Pénzügyminisztérium, Országos
Anyag- és Árhivatal, Országos Tervhivatal és a Külügyminisztérium miniszterhelyettesi szintű képví-
selői. Ld. Nyerges: *i. m.* 277. p.

[11] Pardavi László: *Vám és biztosítás*. Budapest, 2002, Ligatura, 30. p. A Vámegyeütműködési Ta-
nácshoz hivatalosan később, 1969-ben csatlakoztunk. Ld. Martonyi János (szerk.): *A külkereskedelmi
tevékenység jogi kézikönyve*. Budapest, 1994, ELTE JoTokI. 286. p.

meghatározta a vámmentesség és a vámkedvezmény körét, a vám kiszabásának és közlésének módját és esedékességét. A tvr. megutalta a Büntető Törvénykönyvben szabályozott vámbüntettet és az ezzel kapcsolatos feljelentési jogosultságról rendelkezett („A vámbüntett feljelentésére a pénzügyminiszter vagy az általa kijelölt szerv – a külkereskedelmi áruforgalommal kapcsolatos esetekben a külkereskedelmi miniszterrel, illetve az általa kijelölt szervvel egyetértésben – jogosult.”). A fentieken kívül a jogszabály utalt a vámszabálysértésre és a vám- és pénzügyőrség szervezetére is. Érdekes szabályt tartalmazott a tvr. 17.§.-a („Államigazgatási szervek, valamint szállítóvállalatok közreműködési kötelezettsége”): kimondta, hogy a vám- és pénzügyőrség szerveit a vámigazgatási feladatok ellátásában az államigazgatás szervei, valamint a szállítóvállalatok támogatni kötelesek. Az anyagi vámjog mellett a reform új eljárási szabályok elfogadásához is elvezetett.^[12]

CSATLAKOZÁSUNK „IDEOLÓGIAI DIMENZIÓJA”: A GATT SZÜKSÉGESSÉGÉNEK MEGINDOKOLÁSA

A fenti „mechanizmusreform” folyamatába illeszthető az a döntés, mely alapján a Minisztertanács a GATT XXXIII. cikke alapján teljes jogú tagságért folyamodott. Nem volt viszont semmiképpen sem megkerülhető az a fajta „ideológiai probléma”, amely általában a GATT negatív megítélésével kapcsolatban vetődött fel. Ennélfogva talán a csatlakozás legnehezebb aspektusa annak a technikának a megtalálása volt, hogy egy szocialista ország, amely tagja a KGST-nek, miként tudja „eladni” csatlakozását a szovjet vezetésnek, amikor a moszkvai zsargonban – ahogyan arra a bevezetőben utaltunk – a GATT nem jelentett mást, mint a NATO gazdasági háttérintézményét. A helyzeten némileg segített, hogy minket megelőzően vált taggá Románia és Lengyelország is, illetve hogy példának okáért, Csehszlovákia a szerződés alapítója volt. Éppen ezért nagyon nagy jelentősége volt az „igazolásnak”, annak indokolásának, hogy miért van szükség Magyarországnak csatlakozására és ez miként egyeztethető össze ideológiai elkötelezettségünkkel. Az ilyesfajta igazolásoknak talán a legpregnansabb példáját az irodalomban Nyerges Jánosnál találjuk. Nyerges vámpolitikáról írt, a fent már több ízben idézett monográfiájában a GATT-csatlakozásunk megindokolása kapcsán a *gazdasági megfontolásokra* helyezi a hangsúlyt, miszerint hazánk nemzetgazdasági érdeke a csatlakozás, úgy hogy közben a *politikai megfontolások* ezt az érdeket nem írják felül. E pragmatikus szemléletet tükrözi leginkább a Magyarország és GATT viszonyát érintő fejtegetéseinek – szinte az 1848 március idusát idéző stílusban megfogalmazott – konklúziója: „Mit kívánunk a GATT-tól? A legnagyobb kedvezményt és a diszkriminációmentességet. Mit adunk érte cserébe? Ugyanazt, a legnagyobb kedvezményt és a diszkriminációmentességet.”^[13]

[12] Ld. 9/1966. (II. 5.) Korm. rendelet a vám- és pénzügyőrségről, valamint a vámjog szabályozásáról szóló 1966. évi 2. törvényerejű rendelet végrehajtásáról; valamint 4/1967 (XII.23.) Pénzügyminiszter és Külkereskedelmi Miniszter együttes rendelete a vámjog és a vámeljárás részletes szabályairól.

[13] Nyerges: i. m. 302. p.

Részletesebben áttekintve, a *gazdasági megfontolások* kapcsán Nyerges utal arra, hogy Magyarországnak érdeke az olyan gazdasági szervezetben való részvétel, melyben hazánkról is sorozatosan döntést hoznak: „(...) az ország érdeke azt kívánja, hogy rólunk, nélkülünk sehol se döntsenek.”^[14] A magyar vámrendszer működése, gyakorlata volt egyik bizonyítéka annak, hogy tervutasításos rendszerre épülő állam esetében is szükséges a hatásos vámrendszer működtetése. A külkereskedelem-politika megvalósításának viszont nélkülözhetetlen garanciája, hogy a „tőkés országok” piacán Magyarországot ne érje hátrány, ne szenvedjen a diszkriminatív elbánás következtében, amelynek egyik eszköze lehet, ha részesévé válunk az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezménynek. A politikai *megfontolásokkal* összefüggésben – mintegy a *contrario* érveléssel – Nyerges utalt arra, hogy a Havannai Charta, valamint a GATT alapelveiben semmi olyan nem fedezhető fel, melyet Magyarország elvi okokból nem fogadhatna el. Kiemelte azt is, hogy a 60-as évek második felétől a GATT szerződő felei is alapvetően pragmatikusan gondolkoznak, így adott esetben tervgazdaságra és külkereskedelmi monopóliumra épülő gazdasági rendszerű országok (ld. Románia és Lengyelország) is egyedi elbírálás alapján csatlakozhattak a GATT-hoz. Emellett idézi a GATT XXXIII. cikkét is, mely teljesen semleges megfogalmazásával nem utal ideológiai, gazdaságpolitikai stb. distinkciókra egy új szerződő fél csatlakozásával összefüggésben.^[15] A csatlakozás folyamat tehát nem ideológiai harc, hanem egyenlő pozícióban lévő partnerek közötti megállapodás eredménye: „(...) nem hasonlítható egy pogány törzs keresztény hitre térítéséhez” – jegyzi meg Nyerges némi freudi áthallással. Míg ugyanis a kereszténység felvételekor „nem lehet vitatkozni a felveendő vallás dogmáiról, a GATT-csatlakozásnál azonban lehetett.”^[16]

A CSATLAKOZÁSI TÁRGYALÁSOK ÉS A MEGÁLLAPODÁS MEGKÖTÉSE

Ilyenformán politikai szempontok nem terhelték túlságosan a csatlakozásunk ügyét. Miután a Kormány 1969. július 9-én a GATT XXXIII. cikkére hivatkozással hivatalosan benyújtotta a teljes jogú tagság iránti kérelmet, a csatlakozási folyamat megindult és hazánk csatlakozása a megszokott keretek között folyt. A GATT Tanács 1969. július 23-i ülésén a finn Salgren nagykövet vezetésével munkacsoportot (*working party*)^[17] jelölt ki hazánk csatlakozási kérelmének elbírálásra,

[14] Nyerges: i. m. 300. p.

[15] GATT 1947 XXXIII. cikk: „Egy kormány, amely nem tagja a jelen Egyezménynek, vagy egy kormány, amely egy olyan különálló vámterület nevében, amely teljes önállóságot élvez külkereskedelmi kapcsolatai és a jelen Egyezményben előírányzott egyéb ügyek vitelében, csatlakozhat a jelen Egyezményhez a saját maga nevében, vagy a szóban forgó terület nevében, ezen kormány és a Szerződő Felek között megállapítandó feltételek szerint. A Szerződő Felek a jelen ponttal kapcsolatos döntéseiket kétharmados többséggel hozzák.”

[16] Nyerges: i. m. 303. p.

[17] A munkacsoport 1970. december 2–4-én, 1971. február 23–25-én, június 9–11-én és november 11–12-én, 1972. március 8–9-én, június 26–28-án, július 19–20-án és 1973. július 17-én tartotta üléseit.

melynek feladata volt, hogy a csatlakozásunkkal összefüggésben ajánlásokat, majd amennyiben a csatlakozásnak egyéb akadályja nem lenne, végül a csatlakozási jegyzőkönyv tervezetét fogalmazza meg. A tárgyalások alapját mindenek előtt a hazánk által kiadott memorandum^[18] képezte. A memorandum leglényegesebb célja volt, hogy általános képet adjon a hazai gazdaságpolitikáról, a külkereskedelmi igazgatási rendszer irányításáról, a vámpolitikáról, árpolitikáról, a vállalatok helyzetéről, valamint hazánk pozíciójáról számos nemzetközi szervezetben (UNCTAD, FAO stb.). A tárgyalások tematikai kereteit a részes államok által összeállított kérdőív^[19] és az arra adott válaszok jelölték ki. Jelzésértékű volt, hogy a kérdőív fedőlapján kiemelték a Kormány által tett megjegyzést, mely szerint Magyarország minden kérdésre megadta a választ, de a tárgyalásra csak azokon a területeken alkalmas, melyeken a GATT-egyezmény szerződéses kötelezettséget ír elő. Az egyéb kérdésekben adott válaszokat a magyar fél kifejezetten csak informatívnak tekintette. A 98 kérdésből álló kérdőív (*Questionnaire*) legelső és egyben legfontosabb kérdése az volt, hogy Magyarország milyen koncessziót lenne hajlandó nyújtani, amennyiben csatlakozhatna a GATT-hoz. A kérdésre adott válaszból kiderül, hogy Magyarország alapvetően a legnagyobb kedvezményes elbánás elvének megfelelően lesz képes a kölcsönösség alapján kedvezményeket nyújtani. Emellett Magyarország késznek mutatkozott vámtárgyalásokba bocsátkozni. A kérdések nagyon mély részletekig elemezték a hazai külkereskedelmi szabályozást és annak környezetét, beleértve a statisztikai háttérrel is. A listán olyan „messze mutató” kérdések is szerepeltek, hogy példának okáért Magyarország a teljes jogú GATT tagság elnyerését követően hajlandó lenne-e az IMF-hez is csatlakozni. A magyar kormány álláspontja végeredményben elutasító volt – habár nem volt egyértelmű a válasz,^[20] némileg nyitott állapotban hagyta e kérdést.

A csatlakozási tárgyalások második szakaszában a szerződő felek és Magyarország egyeztetésének középpontjába már a csatlakozás keretfeltételei kerültek.^[21] Ennek leglényegesebb eleme a GATT részes államokkal külön-külön lefolytatott, bilaterális vámtárgyalások voltak, melyeket 1972 decembere és 1973 júliusa között bonyolítottak le. A csatlakozási tárgyalások eredményeképpen a munkacsoport elkészítette jelentését és a csatlakozási jegyzőkönyv tervezetét a vámenged-

[18] *Accession of Hungary - Memorandum on Foreign Trade Régime*. GATT Doc. L/3301 (26 January 1970). A memorandumról hírt adott a Világgazdaság is, ld. 1970. március 13. számot.

[19] *Accession of Hungary - Replies to Questionnaire*. GATT Doc. L/3426 (1 September 1970)

[20] „At present the Hungarian Government does not consider it opportune to raise the issue of joining the IMF. We should like to point out in this context that for some years monetary relations have been assuming increased significance in the Hungarian economy. Hungarian authorities desire to continue to pursue this policy consistently in the future. Due to the effect of the reform in economic management instituted. 1 January 1968, the country's international balance-of payments situation warranted an easing of the majority of foreign trade and currency restrictions. As to the further freeing of the turnovers. we wish to pursue a resolute, but at the same time, cautious and circumspect policy in the future, to p. If Hungary becomes a GATT contracting party, in the Accession Protocol we intend to make a special statement concerning exchange questions.” Ld. *Accession of Hungary - Replies to Questionnaire*. GATT Doc. L/3426 (1 September 1970) 4. p.

[21] Haus: *i. m.* 45. p.

mények listájával, és Magyarország csatlakozásáról szóló határozat-tervezetet. A munkacsoport javasolta, hogy e dokumentumokat a jelentés elfogadásakor a Tanács hagyja jóvá. A határozatot ezt követően GATT XXXIII. cikknek megfelelően szavazásra bocsátották, a sikeres szavazást követően 30 nap állt rendelkezésre, hogy az okmányt aláírjuk, amit 1973. augusztus 10-én meg is tettünk. A munkacsoport jelentését és a csatlakozásunk feltételeit jelentő jegyzőkönyvet, valamint a szerződő felek határozatát a 23/1973. (IX. 9.) MT rendelet hirdette ki.^[22] Jogi szempontból nézve a GATT-egyezmény részesévé a szerződő felek és a magyar kormány közötti kormányközi megállapodás alapján válhattunk. A megállapodás érdekessége, hogy habár az EGK a GATT 1947 egyezményt soha nem írta alá, azonban ún. „de facto” részes félnek számított, következésképpen a dokumentumot a Közösségnek is meg kellett erősítenie.

Érdeemes néhány szót szólni a csatlakozás kereteit jelentő dokumentumokról. A *jelentéséből* kiderült a szerződő felek azon álláspontja, hogy a magyar kereskedelmi rendszert az akkor működő magyar gazdaságirányítási rendszer fényében kell vizsgálni, amelynek az 1968. január 1-jén bevezetett vámtarifa szerves részét képezte. A munkacsoport jelentése kiemelte, hogy a fogyasztási cikkek különösen fontos szerepet játszottak hazánk termelésében és következésképpen exportjában is. Ezért a szerződő felek kérték, hogy a magyar importnak a fogyasztási cikkekre fenntartott része a szerződő felektől származó import növekedéséből megfelelő mértékben részesüljön. E kérést a magyar fél tudomásul vette.

A magyar külkereskedelmi rend vizsgálata során a munkacsoport különös figyelmet szentelt Magyarországnak a „baráti” KGST országokkal fennálló kereskedelmi viszonyának elemzésére. Kérdéses volt, hogy hazánk ezen államokkal kialakított speciális export-import szabályozása összhangban áll-e a GATT-ban vállalt kötelezettségeinkkel. Magyarország ugyanis nem alkalmazott vámokat e relációban, hanem speciális importforgalmi adó terhelte a KGST államokból származó behozatalt. Hazánk érvelése szerint e kereskedelmi viszony alapvetően kötött árakon és kontingenseken alapult és kifejezésre juttattuk, hogy Magyarországnak különös érdeke fűződik ezen országokkal fennálló kapcsolatához. Végül a munkacsoport elfogadta és figyelembe vette e hivatkozásokat.^[23] A munkacsoport jelentése különös hangsúlyt fektetett azokra mennyiségi korlátozásokra, melyeket a szerződő felek a csatlakozásig tartottak fenn Magyarországgal szemben. A csatlakozási jegyzőkönyv tartalmazta ezen elemek lebontásának mikéntjét és a munkacsoport kifejezetten utalt arra, hogy a mennyiségi korlátozások bevezetésével összefüggésben a hazai árrendszer pusztán létét, függetlenül annak hatásaitól, nem szabad egyedül mértékadó elemnek tekinteni. Mindemellett ezen mennyiségi korlátozások lebontását könnyítette a csatlakozási jegyzőkönyvbe belevett speciális védzáradék is. Hazánk képviselője elfogadta a védzáradék felvételét azzal a feltétellel, hogy azt kölcsönösségi alapon alkalmazzák. A jelentés utalt arra, hogy

[22] 23/1973. (IX. 9.) MT rendelet a Magyar Népköztársaság Kormányának az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményhez (GATT) történt csatlakozásáról.

[23] Haus: *i. m.* 51. p.

lezárhatók a Magyarország által bilaterális elven folytatott vámtárgyalások akkor, ha a csatlakozási jegyzőkönyv tartalmában is meg tudnak állapodni. Az állami támogatásokkal kapcsolatban vállaltuk a GATT XVI. (1). cikkének és a gyakorlatnak megfelelően, hogy rendszeresen közlést teszünk majd közzé a támogatások tárgyában és kérésre készek leszünk konzultálni bármely szerződő féllel vagy felekkel erről a tárgyról. Megegyezést nyert, hogy a szerződő felek és Magyarország közötti kereskedelemben, az áruszállításokat a tényleges világgpiaci árakon kell eszközölni. Olyan esetekben, ahol ilyen árakra nem lennének tényleges világgpiaci árak, azokat az árakat kell figyelembe venni, amelyek a vonatkozó piacokon érvényben vannak. Ezen túlmenően a felek végeredményben tudomásul vették a hazai engedélyezési rend feltételeit. Eszerint valamennyi termék Magyarországra történő behozatala engedélyezés alá esett, azonban biztosítottuk, hogy az engedélyezési rendszert nem alkalmazzuk diszkriminatív módon. Kijelentettük, hogy a kiadott engedély automatikusan feljogosítja az importőrt a szükséges külföldi fizető eszközre, és az a vállalat, amely az engedélyt megkapta, jogosult azt annak keretei között importra felhasználni. A magyar hatóságok fontos kötelezettségvállalása volt a liberális gyakorlat folytatásának szándéka, feltéve, hogy fizetési mérleg meggondolások nem akadályozzák ezt a gyakorlatot és egyes szerződő felek nem alkalmaznak diszkriminatív mennyiségi korlátozásokat Magyarországgal szemben. A jelentés külön utalt a GATT 1947 dömpingeljárásokra és értékkiegyenlítő vámokra vonatkozó szabályaira is. A felek megállapodtak abban, hogy a GATT VI. cikkének végrehajtása céljából valamely szerződő fél egy Magyarországról importált termékre vonatkozólag normális értéként alapul veheti vagy a saját piacán az azonos vagy hasonló árakra általában érvényben levő árakat, vagy erre a termékre egy olyan konstruált értéket, amely egy más országból származó hasonló termék árán alapul, feltéve, hogy a normál érték megállapításánál alkalmazott módszer bármely adott esetben megfelelő és nem ésszerűtlen.

A Magyarország csatlakozásáról szóló *jegyzőkönyv* általánosan alkalmazni rendelte a GATT 1947 szabályait Magyarország és a többi szerződő fél viszonyában azonban annak terjedelmes második része^[24] kapcsán számos kivételt állapított meg. A GATT 1947 alkalmazásának keretét biztosította, hogy a jegyzőkönyv a felek rendszeres konzultációjának rendjét is kialakította. Ennek színtere a felek által létrehozott munkacsoport volt, mely kétévenként – a felek kérése alapján bármely évben – ülésezhetett. A konzultációk során a felek elsősorban Magyarország szerződő felektől származó importjának alakulását, valamint a magyar külkereskedelmet érintő rendelkezéseket vizsgálták meg. A munkacsoport bármely felmerült kérdésben megfelelő ajánlásokat tehetett. Fontos eleme volt a jegyzőkönyvnek, hogy elfogadta a KGST-államokkal fenntartott kapcsolataink különleges voltát. Ennek megfelelően a jegyzőkönyv 3. pontja felhatalmazást adott arra, hogy a

[24] A GATT 1947 III. cikkétől a XXIII. cikkig terjedő rész, mely végeredményben a GATT lényegi szabályait adja (belföldi adózás, tranzit, dömpingellenes intézkedés, támogatások, védőintézkedések, vámuniók stb.)

mellékletében felsorolt országokból^[25] származó vagy oda irányuló termékekre vonatkozó kereskedelmi szabályozást Magyarország fenntartsa. Emellett kötelezettséget vállaltunk arra, hogy kötelezettségeinket nem csorbítja, ha esetlegesen megváltoztatjuk a kereskedelmi szabályozásunkat, illetve ha a „baráti államok” köre bővülne. Ezzel összefüggésben kifejezett vállalást tettünk arra, hogy az ilyen változások nem eredményezhetik a GATT szabályainak diszkriminatív alkalmazását. A megállapodás érintette a Magyarországgal szemben a csatlakozásunkat megelőzően bevezetett tilalmakat és mennyiségi korlátozásokat is. A jegyzőkönyv tartalmazta a szerződő felek arra irányuló kötelezettségvállalását, hogy a kérdéses korlátozások diszkriminatív jellegét tovább már nem erősítik és azokat fokozatos felszámolják. A jegyzőkönyv megfogalmazásából kiderült, hogy elvileg – kivételes okokból – ilyen tilalmak és korlátozások 1975. január 1-jéig fenntarthatók, azonban ha még érvényben lesznek ebben az időpontban, a felek által létrehozott munkacsoport megvizsgálja ezeket megszüntetésük céljából. A szerződő feleket notifikációs kötelezettség is terhelte: 1975. január 1-jén az akkor hatályban lévő minden korlátozó intézkedést jelenteni kellett, majd ezt követően a rendszeres konzultációk alkalmával kellett a szerződő feleknek közölniük, milyen korlátozó intézkedést alkalmaznak Magyarországgal szemben.^[26]

A jegyzőkönyv egy *speciális védzáradékot* is tartalmazott (5. pont). Ezen eszköz első pillantásra nagy hasonlóságot mutatott a GATT XIX. cikkének feltételeihez képest, azonban eltérő eljárási hátteret írt elő. Minthogy a GATT 1947 II. részét csak a jegyzőkönyv szabályinak figyelembe vételével kellett alkalmazni, így e speciális védzáradék a GATT XIX. cikk helyett bevezethető lehetőségnek számított. A védzáradék tényállása szerint, ha a Magyarország és a szerződő felek közötti kereskedelemben bármilyen terméket olyan megnövekedett mennyiségben vagy olyan körülmények között importálnak, amely komoly kárt okoz, vagy kárral fenyegeti a hasonló vagy közvetlenül konkuráló termékek belföldi termelőit, akkor a következő eljárási lehetőségeket kellett igénybe venni. Mindenek előtt az érintett félnek konzultációt kellett kezdeményeznie a többi szerződő fél irányában megküldendő értesítéssel. A konzultáció célja pedig egy olyan megállapodás kialakítása volt, amely alapján az export korlátozására, vagy olyan egyéb intézkedés meghozatalára (pl. exportárra vonatkozó intézkedés) volt lehetőség, megakadályozandó vagy orvosolandó a kárt. Amennyiben a konzultációk nem vezettek eredményre, az ügyet a szerződő felek elé lehetett vinni, ahol azt azonnal meg kellett vizsgálni és megfelelő ajánlásokat megtételére volt lehetőség. Amennyiben az előbbieken alapján a nem sikerült megegyezésre jutni, az érintett szerződő

[25] Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Német Demokratikus Köztársaság, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Mongólia, Kínai Népköztársaság, Lengyelország, Románia, Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Vietnami Demokratikus Köztársaság

[26] A közlésnek tartalmaznia kellett egy listát azokról a termékekről, amelyek ezen tilalmak és korlátozások alá esnek, meghatározva az alkalmazott korlátozások típusát (import kontingens, engedélyezési rendszer, embargó stb.), és az érintett termékekben folytatott külkereskedelem értékét, valamint azokat az intézkedéseket, amelyeket ezen tilalmak és korlátozások megszüntetése céljából tettek.

félnek szabadságában állt a kérdéses termék importját olyan mértékben és addig korlátozni, amely a kár megelőzéséhez, illetőleg orvoslásához szükséges. A másik félnek ezután lehetősége volt eltérni az érintett szerződő fél iránti kötelezettségeitől, de csak arányosan, vagyis lényegében azonos méretű kereskedelmi forgalom tekintetében. A konzultációs kötelezettség teljesítése minden esetben meg kellett hogy előzze az intézkedés alkalmazását. Ez alóli egyetlen kivételként lett meghatározva a „kritikus körülmények” fennállásának esete, vagyis amikor a késelem nehezen helyrehozható kárt okozott volna. Ilyen megelőző vagy orvosló intézkedés átmenetileg előzetes konzultáció nélkül is bevezethető volt, azonban csak azzal a feltétellel, hogy a konzultációt az intézkedés meghozatala után azonnal meg kellett kezdeni.

A jegyzőkönyv közvetetten utalt a Nemzetközi Valutalap és Magyarország kapcsolatára. Miként a csatlakozási folyamattal összefüggésben már utaltunk rá, Magyarország a kitért az egyértelmű válasz elől az esetleges IMF-tagság vonatkozásában, a jegyzőkönyv árulkodó megfogalmazás szerint Magyarország vállalja, hogy „mindaddig, amíg nem tagja a Nemzetközi Valutaalapnak”, devizális kérdésekben a GATT intenciói és a szerződő felek 1949. június 20-i határozatával elfogadott különleges devizamegállapodás szövegében lefektetett elvekkel teljes összhangban fog eljárni. Ma már történelem, de ismeretes, hogy nem telt el egy évtized és Magyarország már a Nemzetközi Valutaalapnak is tagja lett.

Technikai szempontból a megállapodás legfontosabb eleme az ún. engedménylista volt,^[27] amely a tárgyalások során a megállapodás körébe vont koncessziós vámtételeket tartalmazta. Az engedménylistát a fenti dokumentumok megerősítésével együtt 1973. szeptember 9-én a 24/1973. (IX.9.) MT számú rendelet emelte be a magyar vámtarifa rendszerébe.^[28]

Legvégül utalnunk kell a *GATT 1947 magyar nyelvű szövegváltozatára* is. Minden bizonnyal kijelenthető, hogy ma már nem állná ki az alkotmányosság próbáját az a sajátos technika, miként a Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény szövege a magyar jogrendszer részévé vált. A csatlakozásunk során a jegyzőkönyvvel az ún. „GATT 1947-egyezmény” szövegét fogadtuk el mindazon kiigazításokkal, módosításokkal és egyéb változtatásokkal együtt, amelyek Magyarország szerződő féllé válásáig érvénybe léptek.^[29] A GATT 1947 elnevezés az Egyesült Nemzetek Kereskedelmi és Foglalkoztatási Konferenciája Előkészítő Bizottságának Második Ülésszakát befejezően 1947. október 30-án elfogadott Záróokmányához mellékelt Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményt jelenti. A probléma viszont, ami itt említhető, hogy Magyarországon magyar nyelven a GATT 1947 szövege soha

[27] Haus: i. m. 48. p.

[28] 24/1973. (IX.9.) MT számú rendelet a Kereskedelmi Vámtarifa módosításáról

[29] A kiigazítások, módosítások nem jelentették azt, hogy a GATT keretében letárgyalt egyéb megállapodásokat is automatikusan végrehajtsuk. Így pl. a GATT 1967-es dömpingellenes kódexe nem képezte a csatlakozásunk során kötelezővé váló dokumentumok részét. A dömpingellenes kódexet egy évvel később, 1974. november 18-án írtuk alá és a kihirdetése még abban az évben megtörtént (47/1974. (XII. 19.) MT rendelet a Magyar Népköztársaság Kormányának az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény VI. cikkének végrehajtásáról szóló Egyezményhez történt csatlakozásáról)

nem lett hivatalosan kihirdetve. A fent hivatkozott MT rendeletbe tehát a GATT 1947 szövegét – se eredeti, se magyar nyelven – nem foglalták bele, hanem azt a rendelet értelmében a gazdasági miniszternek kellett „hivatalos kiadványként könyvalakban” közzétennie.^[30] Az effajta „közzététel” megtörtént, azonban a dokumentumkötet valójában sokáig az illetékes minisztériumok belső használatú anyagaként a szélesebb nyilvánosság részére nem volt hozzáférhető. A GATT 1947-re épült rá később a WTO megalapítása nyomán a GATT 1994 is, akkoriban volt egy olyasfajta elvárás, hogy annak magyar fordítású szövegváltozata – több mint két évtizeddel az egyezményhez történő csatlakozásunkat követően – hazai jogforrásban is megjelenjen. Végül ez nem történt meg, következésképpen a GATT hatályos normatartalmának magyar nyelven történő megállapítása még ma is adhat némi feladatot.

A GATT-CSATLAKOZÁSUNK KÖZVETLEN HOZADÉKA – RÉSZVÉTEL A TOKIÓ-ÉS URUGUAY-FORDULÓKON

A GATT legnagyobb hozadéka szempontunkból is a vámcsökkentés volt. Míg 1968-ban átlagos vámszintünk 34% volt, a GATT csatlakozást követően a vámszintet fokozatosan csökkentettük 18%-ra.^[31] Azonban a GATT normái és a magyar gazdaság realitásai között hosszú időn keresztül mutattak eltérést. Speciális státuszunk nem változott, vagyis olyan állami kereskedelmet folytató országnak^[32] számítottunk a GATT-rezsim szemszögéből, mely a GATT 1947 alapkötelezettségeit teljesíti, azonban az eltérő gazdasági rend, a KGST-államokkal fenntartott, piaci eszközökkel nem leírható viszony okán pozíciónk speciálisnak volt mondható. Mindemellett az 1968-ban megindult óvatos reformfolyamat a '70-es évek első felére lényegesen lelassult. Ennek azonban nem csak belső politikai okai voltak,^[33] hanem a kedvezőtlen külső hatások is közrejátszottak. Az olajár drasztikus emelkedése, és ennek itthon figyelmen kívül hagyása negatív hatásokkal terhelték meg a magyar gazdaságot. Megindult az eladósodásunk (a '70-es évek végére elérte a 10 milliárd dollárt), amely egyben fordulópontnak is számított. A „reformszellem” ismét „lábra kapott”, amely a gazdasági jog teljes átalakítását eredményezte a '80-as évek első felében. Beléptünk a Nemzetközi Valutalapba, az eladósodás viszont nem állt meg, 1987-re több mint 21 milliárd dollárra emelkedett. Az egyensúly fenntartása egyre nehezebbé vált: a jogrendszer piacgazdasági mintájú átalakítása egyre messzebb megy, közben a politikai rendszerváltás első szakasza is megkezdődik.

[30] 23/1973. (IX. 9.) MT rendelet 3. §.

[31] Fáyné dr. Péter Emese – Majoros Pál: *Külkereskedelem-politika*. Budapest, 1992, Szókratész Kft. 24. p.

[32] Reuland, James M.: GATT and State-Trading Countries. In: *Journal of World Trade Law*. 9 (1975) N p. 3. 318. p.

[33] „A reform politikai ellenszélbe került.” – ld. Sárközy: i. m. 135. p.

Ebben az időszakban a magyar külkereskedelem-politika és külpolitika a GATT-on belül is egyre erőteljesebben az EGK irányában orientálódik. Voltaképpen a Közösséghez való közeledési folyamatunknak egy nagyon fontos eszköze, fóruma lett a GATT. Az EGK-val közvetlen kapcsolatfelvételre a KGST-EGK viszony rendezetlensége miatt, voltaképpen Moszkva nyomásának megfelelően nem kerülhetett sor. A GATT viszont éppen olyan terepnek bizonyult, mely lehetővé tette, hogy a Közösség irányában érdemi témákat, esetlegesen igényeinket fogalmazzuk meg. Példaként lehet említeni Görögország EGK-csatlakozását követően előállt helyzetet: a GATT XXIV. cikk (6) alapján hazánk konzultációt kezdeményezett a Közösséggel annak érdekében, hogy a Görögország vámunióhoz történő csatlakozásával összefüggésben kompenzációt kaphassunk. Igaz – tehetjük hozzá – próbálkozásunk egészen addig eredménytelennek mutatkozott, míg az EGK-val nem sikerült általános kereskedelmi megállapodást kötnünk 1988-ban. Ezen időszak alatt így az EGK volt az egyedüli GATT-partner, mely továbbra is fenntartott a GATT XIII. cikkébe ütköző mennyiségi korlátozásokat Magyarországgal szemben. Ezen túlmenően GATT-csatlakozásunk közvetlenül érezhető hatásaként említhető, hogy a külgazdasági jogi szabályozásunk ebben az időszakban átalakult.^[34] A legfontosabb elem a külkereskedelemtől szóló 1974. évi III. törvény volt, de a külgazdasági viszonyok egyes területeit szabályozó számos „reformjogszabály” a GATT hatását tükrözte vissza.^[35]

Hazánk csatlakozásának időszakában indult meg a GATT újabb felülvizsgálati fordulója. Ha a fordulót általános nézzük, megállapíthatjuk, hogy a Tokió-fordulón (1973-1979) elsősorban nem a vámcsökkentési célzat állt a tárgyalások fókuszában, ennek oka a nemzetközi gazdasági környezet megrendülésében keresendő (a dollárra épülő pénzügyi rendszer összeomlása, olajválság stb.). A tárgyalások legfontosabb célkitűzése az lett, hogy a szerződő felek által alkalmazott protekcionista intézkedéseket – amelyek ez időszakban a nemzetközi kereskedelem beszűkülése miatt gyakoribbá váltak – multilaterális szintű szabályozással szorítsák vissza. Következésképpen a nem tarifális eszközök terén elért – liberalizációs célkitűzés által befolyásolt – eredmények jelentették a tokiói körtárgyalások legfontosabb hozadékát.^[36] A vámcsökkentési törekvés háttérbe szorulása ellenére az ipari termékek esetében látványos liberalizációt is hozott a forduló (átlagosan 33%-os csökkentés), azonban a mezőgazdasági produktumok helyzete továbbra is kérdéses maradt. A fordulón Magyarország is részt vett és a felülvizs-

[34] Náray Péter: Hungarian Foreign Trade Reform. In: *Journal of World Trade Law* Vol. 20. N p. 3 1986 May, 274. p. és Grzybowski, K.: Socialist Countries in GATT. In: *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 28. 1980. 546. p.

[35] Ld. különösképpen a Kkt. Végrehajtási rendeletét (7/1974. (X. 17.) KkM rendelet az 1974. évi III. törvény végrehajtásáról), továbbá: 21/1976. (VI. 29.) MT rendelet a Kereskedelmi Vámtarifáról, 39/1976. (XI. 10.) PM-KkM együttes rendelet a vámjog részletes szabályainak megállapításáról és a vám eljárás szabályozásáról.

[36] A dömpingellenes kódex módosítása, vámérték kódex, engedélyezési rendszerrel, állami beszerzésekkel, szabványokkal és kiegyenlítő vámok alkalmazásával kapcsolatos – egyébként fakultatív jellegű – kódexek.

gálat eredményeit elfogadta. Ez alól a közbeszerzési eljárásokról, a polgári légi közlekedésről és támogatásokról szóló megállapodások képeztek kivételt. Különösen fontos volt, hogy az elfogadott megállapodások szövege – ellentétben a GATT 1947-tel – közvetlenül be lett emelve a hazai jogrendbe. A fordulót lezáró genfi jegyzőkönyvet Magyarország 1979. december 17-én írta alá és 1980 januárjában hirdette ki.^[37]

Végül utalhatunk arra, hogy a GATT legátfogóbb reformját eredményező és leghosszabb *Uruguay-fordulót* (1986–1994) útjára indító Punta del Estében elfogadott miniszteri nyilatkozat szerint szintén a nemzetközi kereskedelem liberalizálása volt a legfontosabb cél. Az 1994-ben lezárt körtárgyalások végül nem csak az ipari és mezőgazdasági termékek tekintetében egyaránt alkalmazandó alacsonyabb vámszintekhez, az egyéb korlátozások visszaszorításához vezettek el, hanem a nemzetközi kereskedelem alapvetően liberális felfogását a hagyományos áruforgalmi területeken túlmenően új szektorokra is kiterjesztették (TRIPs és GATS), illetve az új intézményi struktúrát, a Kereskedelmi Világszervezetet is létrehozták. Magyarország a felülvizsgálat során lényegesen markánsabb álláspontot képviselt, mint ahogyan azt a Tokió-fordulón tette és aktív szerepet vállalt a tárgyalásokon.^[38] Magyarország számára – érthető okok miatt – a leglényegibb kérdés a mezőgazdasági megállapodás letárgyalása volt. A Cairns-csoport részeként Magyarország támogatta a mezőgazdasági termékek liberalizációját, amely a piacok progresszív megnyitását és belső ösztönzők, valamint az exporttámogatások radikális visszaszorítását célozta. Általánosságban, Magyarország az Uruguay-fordulón a nem tarifális eszközök felszámolását, a vámok csökkentését és a vámok lekötésének mind nagyobb arányát támogatta.^[39] Magyarország kifejezésre juttatta, hogy a tárgyalásokat minden területen és mindenkor transzparens módon kell lefolytatni, és az eredménynek összhangban kell állnia a GATT alapelveivel. Végül kiemelhető, hogy kifejezetten támogattuk az új vitarendezési eljárás bevezetését is. Magyarország 1994-ben aláírta a Marrakesh-i Egyezményt, a megerősítésről szóló nyilatkozat letétbe helyezése 1994. december 29-én történt meg. Ennek alapján vonatkozásunkban a WTO-egyezmény 1995. január 1-jén lépett hatályba és Magyarország mint alapító részt vett a Kereskedelmi Világszervezet létrehozatalában. Az egyezmény szövege az 1998. évi IX. törvény^[40] által vált

[37] 2/1980. (I. 16.) MT rendelet az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény 1979. évi genfi Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

[38] TPR - *The Republic of Hungary. Report by the Secretariat Tariffs and Trade.* C/Rm/S/11A (18 March 1991) 27. p. 92. bekezdés

[39] Érdekességként említhető, hogy a rendszerváltást követő első demokratikus választásokon legitimitást elnyerő kormány programjában is utalt a GATT felülvizsgálatára. A „Nemzeti Megújodás Programja” 1990. szeptemberében Magyarország részéről átlagosan 8%-os vámszint csökkentést irányzott elő a tárgyalásoktól és az ellentételezések mértékétől függően.

[40] 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről. A törvény végrehajtási rendelete: 43/1998. (III. 7.) Korm. rendelet az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékletei kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény végrehajtásáról

a hazai jogrendszer részévé. A szervezetben az alapító, eredeti tagságunk anélkül nem következhetett volna be, ha korábban nem válunk a GATT részesévé. Az eredeti tagság gyakorlati jelentősége egyrészt abban rejlik, hogy a GATT 1947 kötelezettségvállalások és a WTO-egyezmény szabályai között folytonosság állt fenn,^[41] és alapvetően az eredeti tagság biztosabb és kiszámíthatóbb pozíciót jelentett mindazokkal az államokkal szemben, melyek később váltak a szervezet tagjává. Ugyanis a későbbiekben a WTO-hoz csatlakozó állam státusza minden esetben egyedi csatlakozási megállapodást feltételez, mely adott esetben hosszabb átmeneti időket (ld. pl. Kína csatlakozási szerződését, vagy tavaly csatlakozó Vietnamra vonatkozó speciális rendelkezéseket) és végeredményben akár kedvezőtlenebb feltételeket is jelenthet.

MAGYARORSZÁG A REGIONÁLIS ÉS A GLOBÁLIS SZÍNTÉREN: A WTO ÉS UNIÓS TAGSÁGUNK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A WTO-tagságunk bekövetkezte már arra az időszakra esett, mikor benyújtottuk csatlakozási kérelmünket az Európai Unióhoz, így remélhető volt, hogy a nem túl távoli jövőben tagjai lehetünk annak az integrációs szervezetnek, mellyel szemben a GATT-tagságunkat követő évtizedben számos kereskedelmi kérdésben kellett megegyezésre jutnunk. A WTO alapító szerződésének aláírásához, valamint az Európai Unióhoz benyújtott csatlakozási kérelmünkhöz képest egy évtizeddel később bekövetkező taggá válásunk nagyságrendekkel jelentősebben érintette a külgazdasági jogi szabályozásunkat ahhoz képest, amekkora igazodási kényszert egykoron a GATT-csatlakozásunk megkövetelt. Történt mindez annak ellenére, hogy 1973-ban a GATT-nak az „alapszemléiségével” rendkívül nehezen összehangolható társadalmi rendszerű államként váltunk szerződő felévé, míg az Európai Unióhoz már piacgazdaságú országgént csatlakoztunk. Az EU csatlakozásunk szempontunkból legfontosabb következménye, hogy habár a Kereskedelmi Világszervezetnek továbbra is tagja maradtunk, a „kettős tagság” következtében – tudniillik a szervezetnek tagja az EK is – számos tárgykörben már nem járhatunk el. Ezen esetekben – pl. a hagyományos árukereskedelem tekintetében – az EK kizárólagosan jogosult arra, hogy eljárjon, beleértve a kötelezettségvállalások esetét is.

Ennek oka az uniós csatlakozásunk egy általános összefüggésében tapintható ki. A vámunió és a közös kereskedelempolitika ugyanis teljesen más funkciót követel meg a nemzeti külkereskedelmi igazgatásoktól, és magától a külkereskedelmi jogtól. Az új funkció a közösségi jog végrehajtásának a kötelezettsége, vagyis a hazai külkereskedelmi igazgatást a csatlakozás napjára úgy kellett átalakítani, hogy az a vámunió és a közös kereskedelempolitika közösségi jogi eszközeinek

[41] Való igaz, hogy ez a Közösség szempontjából kevésbé releváns, mivel a GATT 1947-nek csak *de facto* volt részese.

hatékony végrehajtására alkalmas legyen. Ettől kezdődően autonóm intézkedéseket a magyar külkereskedelmi igazgatás – hasonlóan a többi tagállam igazgatásához – csak nagyon szűk körben hozhat.^[42] A változás tehát ebből a szempontból kiemelkedőnek nevezhető, elég, csak ha belegondolunk, hogy az EU tagországokba irányuló kivitelünk, továbbá az onnan származó behozatal – amely az országhatárunkat átlépő forgalom jelentős részét adja – ma már valójában nem az új funkciónak alárendelt külkereskedelmi jog, hanem az *egységes belső piaci szabályozás* hatálya alá tartozik. Az említett funkcióváltozás a közös kereskedelempolitika kizárólagos jellegéből adódik. Vagyis a *kereskedelem-politikai kompetencia kizárólagossága* értelemszerűen eredményezi, hogy a csatlakozás előtt hatáskörrel rendelkező hazai szervek a kereskedelempolitika kereteinek meghatározását, intézkedések kibocsátását lehetővé tevő eszközöktől a csatlakozásunk után esznek.

Érdemes áttekinteni, hogy az uniós csatlakozásunkkal összefüggésben melyek voltak az alapvető változások, melyek e területen bekövetkeztek. Ezzel összefüggésben utalhatunk arra, hogy a Magyar Köztársaság – Alkotmányából is levezethető – tradicionális jellegű szuverenitási jogai közé tartozik, hogy a külgazdasági/külkereskedelmi forgalmat megfelelő jogi eszközökkel, igazgatási intézmények segítségével befolyásolja. A fent már említett szempontok miatt viszont az Európai Unió, mint vámunió keretei között – annak hatékony működése érdekében – e szuverenitási jogokat a tagállamok nem gyakorolhatják, vagyis a folyamatok irányítása közösségi – egységesített és harmonizált – eszközrendszeren keresztül történik. El kell oszlatni azonban azt a tévhitet, hogy a külgazdasági/külkereskedelmi tevékenység irányítási súlypontjának áthelyeződése egyfajta „szuverenitásvesztésként” lenne értékelhető.^[43] Pontosabb, ha úgy fogalmazunk, hogy a csatlakozást követően a Magyar Köztársaság nem elvesztette e tárgykörben a szuverenitási jogait, hanem *annak gyakorlati módját megváltoztatta* és a jövőben az uniós tagságunk érdekében azokat az Európai Unióval, azok tagállamaival közösen gyakorolja. Ez a megközelítésmód következik az Alkotmány 2/A. §. (1) bekezdéséből is, amely szerint „A Magyar Köztársaság az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az Európai

[42] Ld. lentebb: általában valamilyen *speciális termékcsoport* vonatkozásában (pl. hadianyagok forgalma), vagy valamilyen speciális körülmény (pl. krízishelyzet, természeti katasztrófa) fennállása esetében engedett csak meg az eltérés lehetősége. Konkrét példaként: *vállalkozási export (53/1999. (IX. 24.) GM rendelet a kontingentált vállalkozási export engedélyezésének rendjéről)*; egyes tűzijátékok és más polgári célú pirotechnikai eszközök (155/2003. (X.1.) Korm. rendelet a polgári célú pirotechnikai tevékenységek felügyeletéről); ipari robbanóanyagok (191/2002. (IX. 4.) Korm. rendelet a polgári felhasználású robbanóanyagok forgalmazásáról és felügyeletéről).

[43] A hazai irodalomban egységesnek mondható véleményt, amely szerint nem magáról a szuverenitásról, vagy egyes felségjogokról való *lemondásról*, hanem csak a hatáskörgyakorlás megváltozott módjáról, más szóval a *szuverenitás egy részének átruházásáról* beszélhetünk. Ld. Martonyi János: Magyarország EU-csatlakozásának *közjogi feltételei*. In: Czuczai J. (Szerk.): *Jogalkotás, jogalkalmazás hazánk EU-csatlakozása küszöbén*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. 23. p.; Vörös Imre: Az EU-csatlakozás alkotmányjogi, jogdogmatikai és jogpolitikai aspektusai. In: Czuczai: i. m. 53. p.

Uniót, illetőleg az Európai Közösségeket (...) alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – egyes, Alkotmányból eredő hatásköreit a többi tagállammal közösen gyakorolhatja”. Ez a közös *hatáskörgyakorlás* megvalósulhat úgy is, hogy valamely konkrét feladat esetében kizárólag a Közösség szervei járnak el (pl. dömpingeljárás esetében az Európai Bizottság). Mindez teljes összhangban van a Magyar Köztársaság azon alkotmányos kötelezettségével is, hogy „az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében.”^[44] A szuverenitás gyakorlásának effajta „átváltozása” a csatlakozási szerződésünkkel következett be.^[45]

A külkereskedelmi jogunkban a csatlakozás miatti változtatási kötelezettségünk alapján egyrészt a kereskedelmi tárgyú *nemzetközi jogi kötelezettségeinket* kellett összhangba hozni a közös kereskedelempolitikával. A nemzetközi szerződések körében mind a multilaterális szinten, mind a bilaterális szinten jelentek olyan jogalkotói feladatok, melyek elvégzése az uniós tagságunk előfeltétele volt. Külön ki kell emelni viszont az uniós tagságunk és a WTO-kötelezettségeink összhangjával kapcsolatos kérdéseket. Ahogyan említettük, mind Magyarország, mind a közösség alapító tagja volt a Kereskedelmi Világszervezetnek, így a WTO-megállapodás és annak kötelezően alkalmazandó mellékletei esetében változás csak jogtechnikai értelemben következett be. Ez a jogtechnikai változás alapvetően a hazai jog és a WTO-normák viszonyát érinti, mivel a WTO-tagságból származó minden kötelezettség, így tágran értelmezve akár például a vitarendezési testület döntése a közösségi jog közvetítésével jelenik meg kötelezettségként.^[46] Elengedhetetlen volt továbbá, hogy Magyarország – multilaterális szinten – a fakultatív kötelezettségek kapcsán is azonos szintet alakítson ki. Így a GATT 1994-ben tett egyedi vállalásaink nem maradhattak fent csatlakozásunkat követően: teljes egészében át kell vennünk például a közösség által lekötött vámok rendszerét. A csatlakozásunkat megelőzően készült elemzések arra mutattak rá, hogy a hazánk és más Európai Unió kívüli kereskedelmi partnerek viszonyában a vámszint csökkenése fog bekövetkezni.^[47] Ehhez azonban szükséges hozzátennünk, hogy a csatlakozás előtti külkereskedelmi forgalmunk – a tagjelölt országok között egyik legmagasabb arányt mutatva – már legnagyobb részt a Közösség tagállamaival bonyolódott, ezért e multilaterális szintű kötelezettségeinknek a változása kevésbé érzékenyen, kizárólag az EU-n kívüli harmadik államok viszonyában érintette a hazai importőröket, illetve exportőröket. Az átlagos vámszint változása természetesen kompenzációs igényeket keletkeztetett, azonban az ezzel kapcsolatos vállalások nem a hazai külkereskedelmi igazgatás, hanem az Európai Unió hatáskörébe tartoznak.

[44] Alkotmány 6.§. (4) bekezdés

[45] 2004. évi XXX. törvény az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló szerződés kihirdetéséről

[46] Ld. ehhez bővebben: Horváthy Balázs: *A GATT-WTO-normák helye az uniós jogrendszerben*. Állam- és Jogtudomány, XLIX., 2008/3. szám, 355–392. p.

[47] Ld. Jánszky Ágnes – Meisel Sándor: *Magyarország EU-csatlakozásának WTO-összefüggései*. Budapest, MEH ISM, 1999.

Legvégül utalni szükséges arra, hogy az uniós csatlakozásunk alapjaiban érintette a hazai külkereskedelmi anyagi és eljárási jogot, ezzel kapcsolatban lényegi harmonizációs kötelezettségeink keletkeztek. Ezek a változások markánsabban és a közös kereskedelempolitika említett kizárólagos kompetenciája miatt logikájukban is eltértek azoktól a kötelezettségektől, melyek korábban a GATT-tal valamint a WTO-tagsággal összefüggésben keletkeztek. A reform legfontosabb eleme egyrészt dereguláció volt (pl. Kkt. hatályon kívül helyezése), illetve új – alapvetően végrehajtási jellegű – jogszabályok elfogadása.^[48]

MAGYARORSZÁG, MINT UNIÓS TAG RÉSZVÉTELE A DOHA-FORDULÓN

A jelenleg is folyamatban lévő felülvizsgálati forduló háttereként utalni kell arra, hogy az 1995-től működő új multilaterális kereskedelmi rendszer felülvizsgálata ún. „built-in agenda” alapján indult meg, ami annyit jelentett, hogy már az 1994-ben befejezett tárgyalásokon rögzítették, hogy a nyitva maradt agrárkereskedelmi kérdéseket még 2000 előtt megvitatják, valamint hogy a szolgáltatások kereskedelmének további liberalizációját célzó tárgyalások 2000. január 1. előtt megkezdődnek. A tagállamok miniszteri találkozójukon már 1999-ben kísérletet tettek Seattle-ben – heves, utcai zavargásokkal kísért antiglobalista tüntetések közepette – az előzetesen Millennium-fordulónak aposztrofált körtárgyalás megindítására, azonban a napirendre tett javaslat elbukott. Végül 2001 novemberében Dohában (Katar fővárosában) miniszteri értekezleten újtára indították a WTO első felülvizsgálati tárgyalássorozatát, a *Doha-fordulót*. Az elfogadott miniszteri nyilatkozat^[49] másfél tucat kereskedelempolitikai kérdést rögzített, amelyben a tagállamoknak megegyezésre kell jutniuk. Ezek között kiemelt helyen szerepel a mezőgazdaság, amely kapcsán a program a nemzeti támogatási rendszerek drasztikus visszaszorítását tűzi ki célul. A dohai célkitűzések megvalósításának részletes programját viszont csak lényegesen később, 2005-ben sikerült elfogadni. A hongkongi miniszteri találkozón kibocsátott ún. Doha-munkaprogram (*Doha Work Programme*)^[50] alapján a liberalizáció szempontjából az egyik legfontosabb eredmény az volt, hogy a résztvevők kötelezettségvállalást tettek, mely szerint 2013-ig a mezőgazdasági termékek tekintetében minden exporttámogatást felszámolnak, illetve a gyapotkereskedelemtől szóló megállapodást is megerősítették, amely értelmében e területen is fokozatosan megszüntetik a kivitel támogatásának lehetőségét. A mezőgazdasági szektoron kívüli korlátozások kapcsán feladatként fogalmazódik meg, hogy általánosan kerüljenek bevezetésre az ún. értékáv-

[48] Fontosabbak: 2003. évi CXXVI. törvény a közösségi vámjog végrehajtásáról; 2004. évi XIX. törvény a Vám- és Pénzügyőrségről; 36/2004. (III.12.) Korm. r. a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról; 50/2004. (III. 23.) Korm. r. a kettős felhasználású termékek és technológiák külkereskedelmi forgalmának engedélyezéséről; 110/2004. (IV. 28.) Korm. Rendelet az áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok országhatárt, illetve vámhatárt átlépő kereskedelméről

[49] WT/MIN(01)/DEC/1 (20 November 2001) *Ministerial declaration*.

Letölthető: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm [2009.03.01.]

mok (más szóval az ún. nem ad valorem vámok átalakításának a kötelezettségét írja elő). A liberalizációs tárgyalások lezárására eredetileg adott határidő 2005 eleje volt, amit aztán kettő évvel meghosszabbítottak, azonban e terv sem teljesült. A dömpingellenes szabályok módosítása kapcsán előbbre jutottak a tárgyalások – 2008 májusában a dömpingszabályok felülvizsgálatával megbízott tárgyalási munkacsoport konkrét normaszöveget is közzétett –, azonban a reform sorsa a 2008 júliusában Genfben nagy reménnyel indult miniszteri találkozó kudarcá és ezáltal a Doha-forduló megakadása miatt bizonytalan.

A tárgyalásokon kezdettől fogva Magyarország is részt vesz, a magyar álláspont kialakítása céljából 2002-ben tárcaközi bizottságot hoztak létre.^[51] Az uniós csatlakozást követően azonban – miként fent említésre került –, a közös kereskedelempolitika hatásköri rendszeréből kifolyólag a tárgyalások „ura” az Európai Bizottság, így Magyarország a jelenleg éppen megakadni látszó felülvizsgálatot távolról szemléli, azonban álláspontját nem rejtja el. Talán legélesebben tavaly a genfi találkozó előtt juttattuk legerőteljesebben kifejezésre markáns pozíciókat. Ekkor a WTO főigazgatójának 2008. július 25-én közzétett álláspontjával szemben a magyar kormány éles kritikát fogalmazott meg.^[52] A kormány jelenlegi formájában elfogadhatatlannak tartotta a WTO főigazgatójának javaslatát a mezőgazdasági vámok és támogatások, valamint az ipari termékekre vonatkozó vámok leépítéséről. Kihangsúlyoztuk, hogy az általunk elfogadhatónak tartott megállapodásnak képesnek kell lennie a magyar termelők versenyképességét és biztonságát szavatolni a nemzetközi piacokon is, és csak olyan alkuba tudunk belemenni, amely kiegyensúlyozott az előnyök és a hátrányok vonatkozásában. A közzétett javaslat ugyanis az Európai Unió és Magyarország szempontjából alapvetően kiegyensúlyozatlan volt: ez alapján jóval nagyobb mértékben kellene megnyitni a saját piacainkat, mint amennyivel könnyebbé válna a mi piacra jutásunk más országokban. A tavalyi javaslat aránytalanul nagy, átlagosan 60 százalékos mezőgazdasági vámcsökkentést irányozott elő az EU számára, amely érthetően közvetlen hatással bírna a magyar gazdák tekintetében is. Azonban tekintetbe lett véve az is, hogy e liberalizációs célkitűzés elfogadása esetében a magyar termelőkkel szemben megnövekvő konkurencia versenyképességének jelentős növelésén túl alapvetően megrendíthetné pozícióinkat nem csak a világpiacon, hanem a legfontosabb nyugat-európai agrárpiacokon, míg a partnerek oldalán aránytalanul kisebb piacnyitás nem kompenzálná európai piacvesztésünket. Mindemellett hátrányos lehetett volna a tavalyi alku tárgyát képező megállapodás azon része is, mely szerint mindazokban az esetekben, ahol az EU mentességet kapott volna a teljes vámcsökkentési kötelezettség alól, jelentős, a teljes uniós fogyasztás 4 százalékát kitevő kedvezményes vámkontingenseket kellett volna nyitni. Ez bizonyos

[50] WT/MIN(05)/DEC (22 December 2005) *Doha Work Programme. Ministerial Declaration.*

Letölthető: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm [2009.03.01.]

[51] 1007/2002. (I. 30.) Korm. Határozat a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) Tárcaközi Bizottság létrehozásáról

[52] Nagy Gábor: Alkudozás a világkereskedelmi tárgyalásokon. In: *HVG* 30. évf. 31. (1523.) 2008. június 30. 85–86. p.

- hazánk szempontjából fontos termékek esetén - rendkívül megnövelte volna az importnyomást (pl. baromfi-hús esetében a liberalizáció szintje még ez alapján is tízszeresére nőtt volna a tavalyi javaslat alapján, de hátrányosan érintette volna a sertéságazatot is). Feltűnő viszont, hogy hazánk, habár a korábbi felülvizsgálati fordulók is - akár szó szerint is értelmezhetően - „húsbavágóan” érintették a hazai termelői érdekeket, azonban talán ilyen erőteljes álláspontot sosem képviselt.

ÚJABB SIKERES HARMINCÖT ÉV? - MAGYARORSZÁG MOZGÁSTERE A GATT-WTO-RENDSZERBEN

Természetesen a záró szakasz fenti kérdésére válasz nem adható, hacsak nem kívánnánk a jóslás ingoványos talajára lépni. Az mindenesetre megjegyezhető, hogy az eredetileg átmenetinek szánt GATT 1947 provizórikus állapota - a Havannai Charta ratifikációjának megakadása miatt - voltaképpen állandóvá vált, majd azt az 1994-es nagy reform is beemelte az új multilaterális kereskedelmi szabályok közé. Mindemellett az is tény, hogy hazánk az uniós tagság mellett egyben tagja a Kereskedelmi Világszervezetnek is. A kérdés tehát inkább úgy fogalmazható meg, hogy van-e még helye az Európai Unióba integrált Magyarországnak a GATT-WTO jövőjéről folytatott vitákban, vagy az érdekérvényesítésre csak közvetett módon, az uniós döntéshozatali mechanizmuson keresztül van lehetőségünk?

Ezáltal az első megközelítésben adható válaszban semmiképpen nem kerülhető meg mindaz, amit a fentiekben a közös kereskedelem-politika - főszabály szerinti - kizárólagos hatásköréről írtunk. Ennélfogva Magyarország a globális gazdaságba rendkívüli mértékben integrált vámunió részeként alapvetően az Európa Unió által elfogadott döntések végrehajtására vállalt kötelezettséget. Így ebben a formában valóban hazánk érdekérvényesítési kapacitását elsődlegesen az uniós döntéshozatalra kell koncentrálnunk, alapvetően ezeken a csatornákon keresztül kell álláspontunkat kifejezésre juttatni. Következésképpen az elsődleges kezdeményező szerepét a GATT-WTO keretében már csak azért is célszerű az Európai Uniónak, konkrétan: a Közösséget képviselő Európai Bizottságnak meghagyni, mert az egy közel félmilliárdos piac „kijárójaként” lényegesen nagyobb potenciált képvisel a globális szintű alkufolyamatban, mint amilyenre egyáltalán hazánk képes lehetne. Azonban nem szabad alulértékelni a tagállamok szerepét az uniós - formális és informális jellegű - döntéshozatalban. A tavaly nyári kudarcos genfi találkozót megelőzően hangoztatott hazai álláspont ugyanis, még ha a tárgyalásokat figyelő „nemzetközi közvéleménynek” is volt címezve, tulajdonképpen az Unión belüli informális döntésselőkészítés lényegi eleme volt. Más szóval hazánk álláspontja nem elsődlegesen a WTO-t célozta, hanem mindenképp az Európai Bizottságot. Ugyanis az uniós intézmény úgy kívánt volna belemenni a tárgyalásokba, hogy az általa közzétett tárgyalási alap nem volt elfogadható maradéktalanul minden tagállam részéről. A Bizottság által képviselt álláspont a Doha-fordulón ugyanis az elmúlt években szinte minden esetben ajánlattal lépett előbbre az alkufolyamatban, amit a kereskedelmi partnerek, mindenképp az fejlődő országok, voltaképpen sosem viszonyoztak. Ez váltotta ki hazánk fent

említett kifejezetten markáns álláspontját. De nem csak Magyarország, hanem Franciaország, Lengyelország és Litvánia is hasonló pozíciót foglalt el tavaly a tárgyalásokon. Következésképpen megfogalmazható, hogy még ha 2004 után hazánk esetében a GATT-WTO-rendszer által átfogott viszonyok nagy része az uniós hatáskörbe eső területnek is számít, más szóval: az autonómiánk első ránézésre lényegesen szűkebb, mint amilyen 1973-at követően volt a GATT-on belül, ennek ellenére az uniós döntéshozatal lehetőségeit kihasználva, a hazai érdekek becsatornázásával, más tagállamok meggyőzésével, „koalíciók” alkotásával akár a nemzetközi kereskedelmi szabályok globális alkufolyamatát is képesek vagyunk befolyásolni. E perspektívából nézve az elmúlt harmincöt év a GATT s immáron a WTO szempontjából egyértelműen az érdekérvényesítő képességünk kiszélesedésének folyamata volt.

IRODALOM

- Bolz, Klaus – Pissulla, Petra: GATT's Role in East-West Trade. In: *Intereconomics*, March/April 1986.
- Haus, Leah A.: *Globalizing the GATT - The Soviet Union's Successor States, Eastern Europe, and the International Trade System*. Washington, The Brookings Institution, 1992.
- Jánuszky Ágnes – Meisel Sándor: *Magyarország EU-csatlakozásának WTO-összefüggései*. Budapest, MEH ISM, 1999.
- Kostecki, Maciej: Hungary and GATT. In: *Journal of World Trade Law*, 8 (1974) July-August
- Martonyi János (szerk.): *A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve*. Budapest, ELTE JoToki, 1994.
- Grzybowski, Kazimierz: Socialist Countries in GATT. In: *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 28. 1980.
- McKenzie, Francine: GATT and the Cold War - Accession Debates, Institutional Development and the Western Alliance (1947-1959). In: *Journal of Cold War Studies*, Volume 10, Number 3, Summer 2008.
- Náráy Péter: Hungarian Foreign Trade Reform. In: *Journal of World Trade Law* Vol. 20. No. 3 1986.
- Nyerges János: *Vámpolitika*. Második kiadás. Budapest, KJK, 1981.
- Pardavi László: *Vám és biztosítás*. Budapest, Ligatura, 2002.
- Reuland, James M.: GATT and State-Trading Countries. In: *Journal of World Trade Law*. 9 No. 3. 1975.
- Sárközy Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga*. Budapest, HVG Orac, 2007.